

Η γλωσσική ανεπάρκεια τών μαθητών

Αφορμή για το παρόν σημείωμα στάθηκε η δημοσίευση στη Χριστιανική της 1ης Νοεμβρίου 2007 του υπομνήματος της Έταιρείας Λογοτεχνών Λεμεσού στον Πρόεδρο κ. Τ. Παπαδόπουλο σχετικά με την αποτυχία των Κυπρίων μαθητών στις Παγκύπριες Εξετάσεις στα Νέα Ελληνικά. Η γλωσσική επάρκεια τών ελλειπόντων μαθητών δεν είναι καθόλου καλύτερη, ίσως μάλιστα είναι και σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό χειρότερη. Χωρίζομαι τούτο εξ αφορμής της εμπειρίας που έχω ως σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων της Μεσοσησίας. Τόν μήνα Οκτώβριο του ένεστώτος έτους επισκέφθηκα περί τα είκοσι σχολεία στην Καλαμάτα, αλλά και ευρύτερα στο νομό Μεσοσησίας, και ήλθα σε επαφή με εκατό περίπου φιλόλογους, που εργάζονται ως μάχιμοι εκπαιδευτικοί σε αυτά. Το συμπέρασμα είναι άκρως απογοητευτικό. Οι εκπαιδευτικοί μου τόνισαν ότι οι μαθητές τους αδυνατούν να παράγουν λόγο, είτε γραπτό είτε προφορικό, σε ικανοποιητικό βαθμό.

Τα γλωσσικά μαθήματα

Μάλιστα απεχθάνονται τα γλωσσικά μαθήματα είτε αφορούν τα Αρχαία Ελληνικά είτε τα Νέα Ελληνικά. Όπως χαρακτηριστικά μου είπε Διευθυντής φιλόλογος ενός Γυμνασίου της Καλαμάτας, το μάθημα της Γλώσσας (Νεοελληνικής και Αρχαίας) αποτελεί το φόβητρο τών μαθητών, όπως κάποτε φόβητρο τών μαθητών αποτελούσαν τα Μαθηματικά. Οι εκπαιδευτικοί τόνισαν ότι είναι εντελώς απαράδεκτα τα βιβλία τών γλωσσικών μαθημάτων, ιδιαίτερα τα Αρχαία τών τριών τάξεων του Γυμνασίου. Η ακαταλληλότητα και μη λειτουργικότητάς τους έγκνεται στο εξής σημεία (κατά τούς μαχίμους εκπαιδευτικούς): α) περιέχουν μεγάλη ποσότητα ύλης που είναι αδύνατον να αφομοιώσει ο μαθητής, β) η παρεχόμενη ύλη είναι εντελώς ανοργάνωτη και αμεβόλητη—αδάμαστη—την χαρακτήρισε επί λέξει μία φιλόλογος και γ) τα πρώτα επεξεργασία πρωτότυπα κείμενα είναι πολύ δύσκολα για τα παιδιά, κυριολεκτικά υπερβαίνουν κατά πολύ την αντίληπτική τους ικανότητα, με αποτέλεσμα να αποστρέφονται—κυριολεκτικά να «μισούν»—τα Αρχαία Ελληνικά. Αλλά και στα Νέα Ελληνικά η κατάσταση τών σχολικών βιβλίων δεν είναι καλύτερη: πληθώρα ανοργάνωτων ύλης, που απαιτεί τεράστιο μόχθο εκτός και εντός της σχολικής αίσθησης των εκπαι-

δευτικών να την πιασασούν και να την καταστήσουν, όσο είναι δυνατόν, ευλήπτη στους μαθητές. Όλα αυτά καθιστούν τη γλωσσική διδασκαλία τελείως αναποτελεσματική. Αν δε συνυπολογισθούν και άλλοι παράγοντες, όπως η κυριαρχία της εικόνας μέσω της τηλεόρασης και τών υπολογιστών, η παντελής, σχεδόν, έλλειψη αναγνώσεως εξωσχολικών βιβλίων (τελικά τόνόμο ανάγνωσμα τών μαθητών είναι η αθλητική εφημερίδα) και η άπουσία επαρκών γλωσσικών ερεθισμάτων από την οικογένεια ή γλωσσική ανεπάρκεια τών μαθητών είναι εντελώς φυσική και δικαιολογημένη.

Γλώσσα και γλωσσικοί κώδικες

Η γλωσσική ανεπάρκεια συμπαρασύρει και τη διδασκαλία τών άλλων μαθημάτων σε αναποτελεσματικότητα, αφού ακριβώς γιατί η διδασκαλία διενεργείται κυρίως μέσω της γλώσσας. Η γλώσσα διατρέχει όλα τα διδασκόμενα μαθήματα και αποτελεί τόν κυριότερο έσο μεταδόσεως τών πληροφοριών και έπικουρησών διδασκόντων και ιδασκόμενων. Και η μαθητική αυτή αποτυχία και ναποτελεσματικότητα εν περιορίζεται μόνο στα εγόμενα θεωρητικά μαθήματα, αλλά επεκτείνεται αι στα λεγόμενα θετικά. Ένας μαθηματικός μου λέγε ότι οι μαθητές του δυνατούν να κατανοήσουν τις λέξεις «αντίοσα» και «κατιόσα». Στόν γνωτικό τόνεμα πού η γλωσσική ανεπάρκεια έχει άρνηπότεστε συνέπειες είναι η ιστορία, μάθημα βασικότατο για τη συγκρότηση ιστοικής και έθνικής συνειδηθείς. Φαντάζομαι ότι και τα Θρησκευτικά κάτι άναογο θα συμβαίνει, με αποτέλεσμα να ακυρώνεται η νάπτυση θρησκευτικής υειδηθείς.

Είναι γενικά παραδεκτό πόν την έπιστήμη της Παιαγωγικής ότι η σχολική πιτυχία, πού έν πολλοίς ποσοδίορται την άνοδική οινωική και οικονομική σοχία τού μαθητή, είναι ύνάρτηση της κοινωνικής πολευσεως αυτού, δηαδή τόν μορφωτικό και ικονομικό επίπεδο και ής κοινωνικής τάξεως άν γονεύων του. Τη διαμεολαβητική λειτουργία μεζύ τών δύο αυτών παραόντων, δηλαδή της κοινωνικής πολευσεως και ής σχολικής έπιτυχίας, πιτελεί η γλώσσα. Ο βαθός κατακτηθείς τού λωσσικού όργάνου είναι άθροιστικής σημασίας για ήν σχολική έπιτυχία και υνακολούμεθα για ήν αυτική κοινωνική και ικονομική πορεία τού μα-

θητή. Ο D. Lawton μιλάει για την κοινωνική σημασία της γλώσσας τονίζοντας: «Η γλώσσα είναι τόν άποκλειστικό άνθρώπινο χαρακτηριστικό πού μές έπιτρέπει να μαθαίνουμε, να σκεφτόμαστε δημιουργικά και να αλλάζουμε κοινωνικά». (Lawton D., «Language, class and curriculum», στό Butcher H.J. & Pont J.B. (Eds), Educational research in Britain, 1964, σελ. 88. Παράθεμα από τόν Άργύρη Κυρίδη, Εκπαιδευτική Άνισότητα, έκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη - Άθήνα 1996, σελ. 113-114).

Ο Bernstein μιλάει μεταξύ τών περιορισμένου γλωσσικού κώδικα, πού προσιδιάζει στις κλειστοσυστηματικές ρόλων οικογένειες (positional family) και στόν επεξεργασμένο γλωσσικό κώδικα, πού προσιδιάζει στις άνοικτοσυστηματικές ρόλων (person orientated family) και πού κυρίως χρησιμοποιεί τόν σχολείο. Κατά τόν Bernstein, τόν γνωριστικό σημάδι τών περιορισμένου γλωσσικού κώδικα είναι:

- Μικρές, συχνά άνολοκλήρωτες προτάσεις, ενερηματικές διάθεσης με γραμματικά λάθη και έλλιπη σύνταξη.
- Χρήση τών ίδιων και πάντα τών συνηθισμένων συνδέσμων (και, να, κ.λπ.).
- Συχνή χρήση μικρών προτάσεων προστακτικής μορφής.
- Σπάνια χρήση της άπρόσωπης έκφρασης.
- Σπάνια χρήση έπιθέτων και έπιρρημάτων.
- Στις διάφορες συζητήσεις συγγενεται τόν αίτια με τόν αποτέλεσμα και καταλήγουν συχνά σε αυθαίρετα συμπεράσματα.
- Χρησιμοποιούνται συνηθισμένες έκφράσεις και λέξεις.

Ενώ τα χαρακτηριστικά τού επεξεργασμένου γλωσσικού κώδικα είναι:

- Χρήση πολύπλοκων γραμματικών και συντακτικών σχημάτων με δευτερεύουσες και κυρίως ύποθετικές προτάσεις.
- Συχνή χρήση τών άνωτυπιών.
- Συχνή χρήση της άπρόσωπης έκφρασης.
- Προσομένη έπιλογή τών κατάλληλων έπιθέτων και έπιρρημάτων.
- Οι έκφραστικές κινήσεις πού συνοδεύουν τη φωνητική διατύπωση χρησιμοποιούνται όχι για να βοηθήσουν στην κατανόηση τού νοήματος (αυτό εκφράζεται γλωσσικά), αλλά για να προσδώσουν υναισθηματικό χρώμα σε αυτό πού λέγεται.
- Ο άκριβής καθορισμός τού θέματος αναφοράς γίνεται με γλωσσικά στοιχεία, τόν οποία περιγράφουν άναλυτικά ό, τι είναι άπαραίτητο, για να προσδιοριστεί με άκριβεια.

Η γλωσσική αυτή μορφή προσφέρει πολλές δυνατότητες και εναλλακτικές λύσεις στην έκφραση τών σκέψεων και τών συναισθημάτων. Κατά τόν Bernstein, τόν σχολείο χρησιμοποιεί τόν επεξεργασμένο κώδικα, τόν οποίο προσπαθεί και να επιβάλλει. (Βλ. Άργύρη Κυρίδη, Εκπαιδευτική Άνισότητα, ό.π., σελ. 115-116). Τελικά τόν σύγχρονο σχολείο αδυνατεί να επιβάλλει και να έμπεδώσει στους μαθητές τόν επεξεργασμένο γλωσσικό κώδικα με τέραις συνειπειές τήν

Τού ΦΩΤΙΟΥ ΣΧΟΙΝΑ Δρ Φιλοσοφίας

Γλώσσα, σκέψη και άνθρωπος

Οι έπιπτώσεις από την γλωσσική ανεπάρκεια—κυριολεκτικώς είπείν γλωσσικό άκρωτισμό—τών νέων είναι τεράστιες στη γενικότερη συγκροτηση της προσωπικότητός τών. Η γλώσσα αποτελεί τόν κυριότερο νοητικό εργαλείο, τή βασικότερη νοητική δεξιοότητα, πού συγκροτεί και διαμορφώνει την προσωπικότητα τού ανθρώπου. Ο κλασικός όρισμός τού άνθρώπου κατά τόν Άριστοτέλη, τόν οποίο υιοθέτησαν και οι Έλληνες Πατέρες της Έκκλησίας, είναι ότι ό άνθρωπος είναι «ζών λογόν έχον». Ο Λόγος, ενδιάθετος και λαλούμενος (μαζί με τόν συνημένο με αυτόν άυτεόλογο), τόν άποσπά από τόν άλλα ζώα και τόν καθιστά άνθρωπο. Άνθρωπος γλωσσικά άκρωτισμένος είναι και διανοητικά άκρωτισμένος. Είναι όχι μόνο εργασιακά ανεπάρκεις, αλλά και δύναμι έποτεταγμένος σκλάβος στό κελεύσματά τών κάθε είδους opinion makers της παγκοσμιοποιημένης έλευθερης αγοράς.

Άκόμη η γλώσσα αποτελεί την κυριότερη νοητική δεξιοότητα (intellectual skill), πού καθιστά δυνατή την πρόσβαση στη συνεχώς διογκούμενη και άναυεομένη έπιστημονική γνώση. Η γλώσσα άποτελεί sine qua non προϋπόθεση για την ανάπτυξη όχι μόνο της γνωστικής, αλλά και της μεταγνωστικής ικανότητας τών μαθητών. Η πρόσβαση στην συνεχώς παραγόμενη καινούρια γνώση (υπολογίζεται ότι σε όριμένους χρόνους σε έκα χρόνια τόν

90% της σημερινής γνώσης θα είναι άχρηστο και θα έχει ριζικά άνανεωθεί) είναι αδύνατη χωρίς την έπαρκή κατοχή τού γλωσσικού όργάνου. Βεβαίως γνωρίζω την ένσταση όρισμένων στό θέμα αυτό: η πρόσβαση στην καινούρια γνώση μπορεί να γίνει άποτελεσματικότερα με τόν Άγγλικά παρά με τόν Ελληνικά. Τούτο ως ένα σημείο είναι άναντηθώς άληθές. Λοιπόν, θα άφήσουμε τή γλώσσα μας να αχρηστευθεί de facto; Είναι έθμα έπιλογών και προτεραιοτήτων τού Έλληνικού Λαού, κυρίως αυτού, και της Έλληνικής Πολιτείας...

Η λειτουργική γλώσσα

Κλείνοντας τόν παρόν σημείωμα θέλω να κάνω μια νύξη στό θέμα της μεταγλωσσικής της λειτουργικής γλώσσας πού ούτε καν βάζουν στό νού τους οι ύποστηρικτές της. Η ύφιστάμενη γλωσσική ικανότητα, τόν ύφιστάμενο γλωσσικό επίπεδο μεγάλου μέρους τών συγχρόνων νέων δεν τούς έπιτρέπει να κατανοήσουν επαρκώς τή λειτουργική γλώσσα, έστω και μεταφρασμένη στό νέα ελληνικά! Η λειτουργική γλώσσα, άκόμη και σε μεταγλωσσική μορφή, και τή ύπολείπεται σημαντικά τού πρωτοτύπου, είναι ύψηλό έννοιολογικό, εικονικό, συμβολικό και βιωματικό επίπεδο γλώσσας, πού αδυνατεί να προσεγγίσει επαρκώς τόν σύγχρονο παιδί και όχι μόνο αυτό. Μή σας εκπλήξει η μαρτυρία πού καταθέτω ότι έμπειρη φιλόλογος με είκοσαετή ηθρεία σε Λύκειο με ρώτησε, όταν διάβασε τόν βιβλίό μου «Λειτουργική γλώσσα», τί σημαίνει η λέξη «απερινόητος» της αναφοράς της Θ. Λειτουργίας. Άλήθεια, τί θα κάνουμε για να έπιτύχουμε την περιβόητη κατανόηση τής λειτουργικής γλώσσας; Θά τήν άκρωτισάσουμε;

Άπό τήν προσωπική μου πείρα ως μαχίμο εκπαιδευτικού, αλλά και ως Σχολικού Συμβούλου, από τήν έπικοινωνία μου με μαχίμους εκπαιδευτικούς διαπιστώνω ότι τόν σημερινό παιδί παρουσιάζει έλλειμματική προσοχή. Η διάσπαση της προσοχής, ή έλλειψη πειθαρχίας και συγκέντρωσης και ή υπερκινητικότητα χαρακτηρίζουν μεγάλο μέρος τών συγχρόνων παιδιών. Ίσως δεν είμαι καθόλου υπερβολικός, όταν ύποστηρίζω ότι τόν σύγχρονο παιδί θα δύσκολα και τή μετανωστική ικανότητά τών μαθητών. Η πρόσβαση στην συνεχώς παραγόμενη καινούρια γνώση (υπολογίζεται ότι σε όριμένους χρόνους σε έκα χρόνια τόν

με τόν πρόβλημα αυτό πού μερικοί θιασώτες της γλωσσικής μεταρρυθμίσεως της Λειτουργικής γλώσσας δεν ύποψιάζονται καθόλου; Θά συρρικνώσουμε τή Θ. Λειτουργία σε έκα λεπτά ή ένα τέταρτο; Άλλωστε και ό Άρχιεπίσκοπος, όταν άπέσυρε τήν μετάφραση τών Άποστολικών και Ευαγγελικών άναγνωσμάτων από τή Θ. Λειτουργία, ό κυριότερος λόγος πού έφερε γι αυτή την ένεργεία τόν ήταν ότι τόν χρονικό σημάδι, στό οποίο εκφωνούνται οι άποστολικές και ευαγγελικές περικοπές είναι πολύ ένωριες για τόν παιδί, με αποτέλεσμα να μην παρατηρούνται από τήν άνάγνωσή τού! Τί άπομένει, λοιπόν, προκειμένου να είναι παρόντες οι νέοι; Δύο πινά. Η ή Θ. Λειτουργία θα μείνει ως έχει γλωσσικά και από άπόψεως χρονικής διάρκειας και οι νέοι θα κάνουν προσπάθεια να άρθούν στό ύψος της, ή θα άπλοποιηθεί γλωσσικά και θα συντομευθεί χρονικά, προκειμένου να καταστεί προσιτή στους νέους. Βέβαια στην δεύτερη περίπτωση τίποτα δεν έγγυάται και δεν εξασφαλίζει τήν άθροσμητοχία τών νέων. Φέρω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από τήν σχολική έμπειρία μου. Μέχρι πέρυσι ύπηρετούσα στό 2ο Λύκειο Παλαιού Φαλήρου. Ο άγιασμός επί τή ενάρξει τού σχολικού έτους έτελείτο—σε μεγάλο μέρος—στη νεοελληνική τάλεια ύφραση. Θά ύπέθετε κανείς ότι η γλωσσική άπλοποίηση θα προσήλκυε τήν προσοχή τών νέων. Ουδόλως συνέβη, πράγματι, αυτό! Μάλιστα—μή σας φανή παράδοξο—οι μαθητές ούτε καν συνειδητοποίησαν τή γλωσσική άλλαγή!

Πώς η Έκκλησία θά άντιμετωπίσει τόν φαινόμενο της γλωσσικής ανεπάρκειας τών νέων δεν γνωρίζω. Πάντως πρέπει να είμεθα ένημέρωτοι τού γεγονότος ότι δημιουργείται σιγά, άνεπαίθετα, λανθάνωντως θάλεγα, αλλά σταθερά και όλοένα αυξητικά ένας νέος άνθρωπολογικός τύπος πού δεν σκεφτείται μέσω τών λέξεων-έννοιών και της λογικής πλοκής τών, αλλά μέσω εικόνων και παραστάσεων, πού έκτυλίσονται δίκην κινηματογραφικής ταινίας, με σοβαρή ύποχώρηση της βωλητικής προσοχής να κατευθύνει τή διανοητική δραστηριότητα σε άυτεοβούλως έπιλεγμένους σκοπούς. Η διανοητική δραστηριότητα τού σύγχρονου μαθητή είναι περισσότερο ένα άνεξέλεγκτο έστύλιμα εικόνων και λιγότερο μία έλλογη, βωλητική δραστηριότητα.